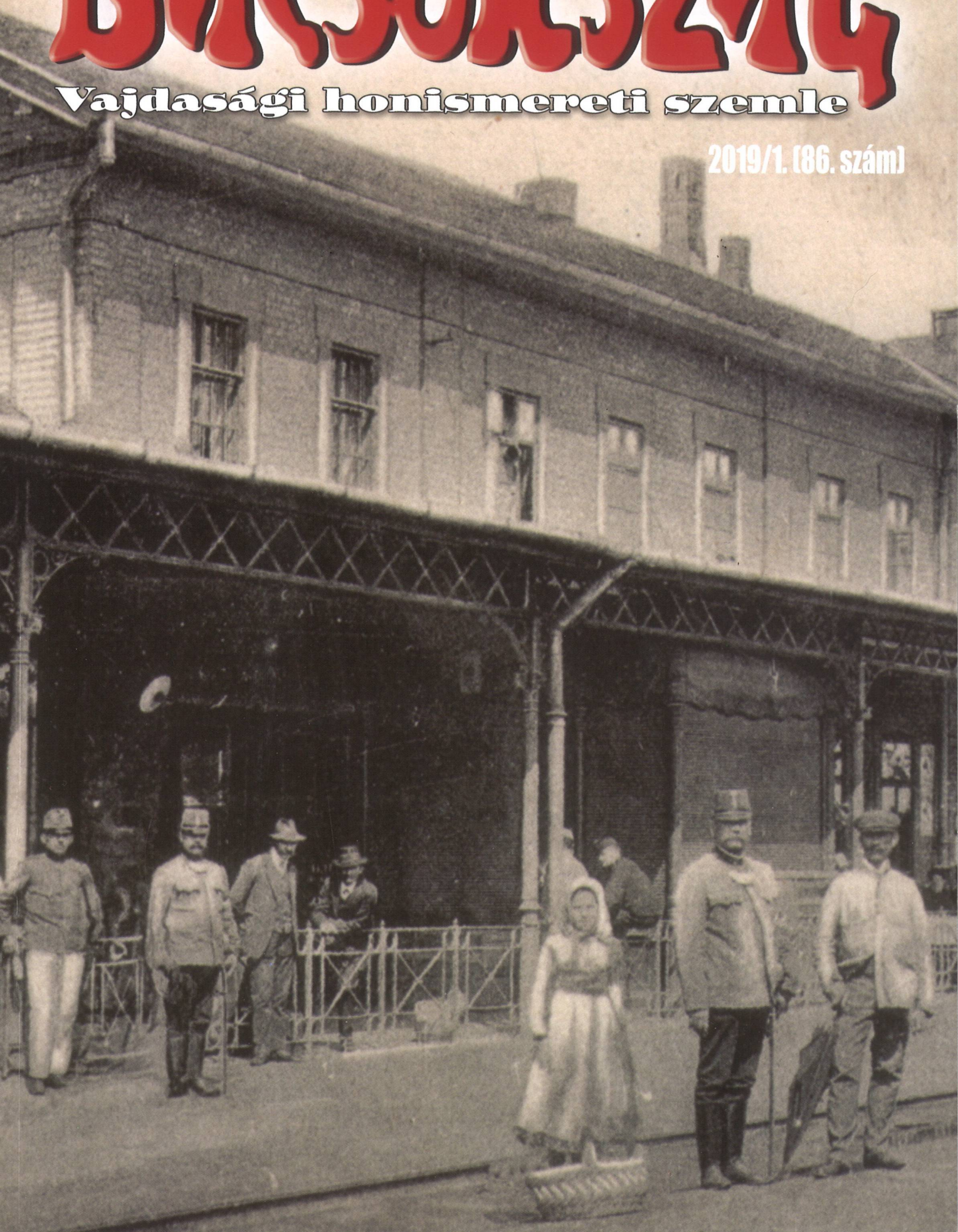

ISSN 1450-6831

BÁCSORSZÁG

Vajdasági honismereti szemle

2019/1. (86. szám)

Alapító: Grafoprodukt Kft., 24000 Szabadka,
József Attila u. 26., tel./fax: 024/555-032

Kiadó: Bácsország Vajdasági Honismereti
Társaság

Elnök: Hulló István

Titkár: Mihájlovity Anikó

bacsorszag@gmail.com

Szerkesztőség és levélcím: Bácsország,
24000 Szabadka, Zsinagóga tér 3.

tel.: 024/555-128

e-mail: bacsorszag@gmail.com

www.bacsorszag.rs

Szerkesztőbizottság:

Ricz Péter, dr. Szőke Anna, Besnyi Károly,
Fábián Borbála (PhD.), dr. Németh Ferenc,
Özvegy Károly

Főszerkesztő: dr. Németh Ferenc

Olvasószerkesztő: Fábián Borbála, PhD.

Számítógépes tördelés: Göncöl Róbert

Korrektor: Huszka Márta

Tagsági díj egy évre: 1000 dinár

Számlaszám: 160-135364-26

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Igazgató: Özvegy Károly

Minden jog fenntartva!

*A szerkesztőség beleegyezése nélkül a
Bácsországban megjelent cikkek nem
közölhetők!*

A címlapon: A szabadkai pályaudvar a 20.
század elején (képeslap részlet, Mirko Grlica
gyűjteményéből)

A hátsó borítón: A törökkanizsai Szent György
római katolikus templom (fotó: Szabó József)

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad
930.85(497.113)

„BÁCSORSZÁG”: vajdasági honismereti
szemle /

főszerkesztő Németh Ferenc - 1995, 1- . - Szabadka

Bácsország Vajdasági Honismereti Társaság,
1995-. - 30 cm

Tromesečno

ISSN 1450-6831

COBISS.SR-ID 135176711

T A R T A L O M

Németh Ferenc

„A magyar vasutas dicsősége, ezeknek a
szomorú időknek egyik legnagyobb
fényessége” 2

Donáth Péter

Délvidéki magyar pedagógusok és a
szolgálati eskü az impériumváltás
időszakában 9

Szabó Viktor

A Magyarországi
Tanácsköztársaság 21

Fábián Borbála – Németh Ferenc

Bankjegyek felülbélyegzése
1919-ben 27

Németh Ferenc

„A megszállás minden keservét
végig kell szenvednünk” 34

Fábián Borbála

Bajszentistván Bajához csatolása
1919-ben 37

Csúszó Dezső

Dr. Bartha Antal, szabadkai város tiszti
főorvos életpályája az első világháború
alatt és után 42

Virág Gábor

A dicső eseményeknek borzalmas
következménye 50

Lacko Eszter - Prétz István

Fragmentumok a magyarittelei
Kossuth-szobor történetéből 58

Surányi Roland

Damjanich János óbecsei tartózkodása
és a tiszteletére állított
emléktábla 61

Csóke Márk

Bácska visszacsatolása
alulnézetből 66

Vukman Péter

A szovjet–jugoszláv konfliktus és
Magyarország (1948–1953). 75

Marton Szabolcs

A szerémi borvidék múltja II. – a virágkor
(1400–1500-as évek) 81

Szlávics Károly

Telepítések, szőlők területe és a
bortermés alakulása Szabadka szabad
királyi város területén 1880–1918 között
(2. rész) 85

Tari László

Dudás Gyula emlékezete 89

Nagy Abonyi Ágnes

Szakrális nyomtatványaink a legkorábbi
tárgyi emlékeinktől a 20. század közepéig
a Zentai Városi Múzeum
gyűjtőterületéről 93

KÖNYVESPOLC

Fábián Borbála

Monográfia a „jobb sorsra érdemes
Tisza-parti város” történetéről 106

Tamás Ágnes

Mayer Antal: „Én már választottam
házát...” 106

Besnyi Károly

Múlt évtizedek pora 107

Németh Ferenc

Silling István–Silling Léda: Nyugat-
bácskai Szűzanya-emlékek 108

Hegyi Ádám

„A későbbi kor tanúságára” 109

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK

Szabó József

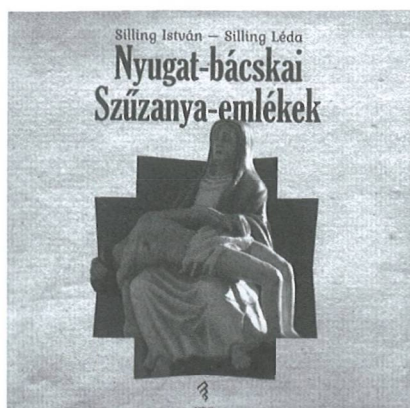
A törökkanizsai Szent György
Római Katolikus templom 110

TERMÉSZETI ÖRÖKSÉGÜNK

Czékus Géza

A homoki nőszírom 111

csaknem nyomtalanul eltűntették a korábbi, középkori Mária-tisztelet tárgyi emlékeit, szerzőinknek mégis sikerült számos újabb kori Szűzanya-emléket dokumentálni a 18. század végétől napjainkig.

A képekkel gazdagon illusztrált, tetszetős kötetet egy Gomboson gyűjtött és hozzáértően kiválasztott, archaikus népi Mária-imádság vezeti be, amely ugyancsak megerősíti vidékünk mindenkori Szűzanya-tiszteletét.

A nyugat-bácskai Mária-tisztelet fennmaradt, s itt bemutatott szabadtéri emlékei különböző korokban készültek és különféle ábrázolásai a Mária-megjelenéseknek. Hiszen ikonográfiailag eltérő a szeplőtelen fogantatás, a Hétfájdalmú vagy Fájdalmas Anya, a Lourdes-i Szűzanya, a Segítő Szűzanya, a Szűz Mária szíve, a Világ Királynője vagy a Mennysországi Királynője ábrázolása, sőt vannak olyanok is, amelyeknek nincs ikonográfiai jellegzetességük (Kisboldogasszony, Mária neve stb.).

A Mária-tisztelet emlékei a bácskai településeken nemcsak a templom körüli térben nyertek elhelyezést, hanem a települések más helyein is. Igen gazdag a palettája a Szűzanya-tisztelet emlékeinek. Így például Mária-oszlopok találhatók többek között Bezdánban, Apatinban és Doroszlón; Mária-dom-borművek Őrszálláson és Zomborban; Mária-szobrok Kupuszinán, Bezdánban, Regőcén, Apatinban, Bácsszentivánon és Monostorszezen; Mária-kápolnák Apatinban, Szentivánon, Stapáron, Apatinban, Zomborban és Doroszlón. A jegyzék természetesen ennél jóval hosszabb, és a folyamatosan jelenlevő Szűzanya-tiszteletről tanúskodik.

A kötet nem kerüli meg a vonatkozó szakrális szövegek vizsgálatát sem.

Használatát egy ötven tételes helységnévmutató könnyíti, valamint egy áttekinthető térkép is a Mária-emlékek megjelölésével.

E munka fontos hozadéka, hogy nemcsak vidékünk Mária-tiszteletét dokumentálja,

hanem azzal együtt értékes helytörténeti adalékokat szolgáltat Nyugat-Bácska helységeinek népi vallásosságához, az olvasónak pedig bizvást érdekes, figyelemfelkeltő olvasmányt jelent.

Németh Ferenc

„A későbbi kor tanúságára”

– Bácskai református gyülekezetek Szász Károly püspök 1885. évi látogatásának tükrében, szerkesztette és a bevezetőt írta Besnyi Károly, Topolya, Vajdasági Magyar Helytörténeti Társaság (Vajdasági helytörténeti adattár, 2.)

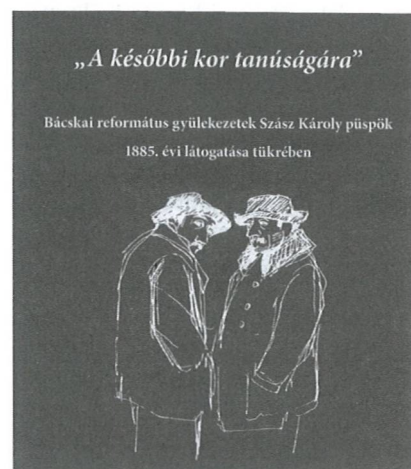
Örvendetes tény, hogy az utóbbi években a délvidéki protestánsok múltjának kutatása egyre intenzívebbé vált, különböző intézetekben (levéltárakban, helytörténeti kutatóközösségekben és egyetemeken) több történész is foglalkozik a Vajdaság egyháztörténetével. Besnyi Károly helytörténész Bácska történeti sajátosságait igen jól ismeri. Munkája hiánypótló jellegű, mert egy olyan forrásanyagot tesz közzé, amely a szerémségi és a bácskai reformátusság történetének kutatásához elengedhetetlen. Szász Károly református püspök 1885-ben az Alsóbaranya-Bácsi Református Egyházmegyét látogatta meg, amely nemcsak a ritka püspöki egyházlátogatások, hanem az egyházlátogatáshoz kapcsolódó kérdőívek miatt is érdekes.

A magyar református egyház 500 éves története során a vizitációkat többnyire az esperesek végezték, püspöki látogatásokra igen ritkán került sor. Ennek igen sok oka van, hiszen a hitújítás kezdetén a török háborúk sokszor megzavarták az egyházkormányzat működését, majd a 18. században az állam szigorúan megtiltotta a református egyházi vezetőknek, hogy egyházlátogatásokat folytassanak az igazgatásuk alá eső területeken. A türelmi rendelet kihirdetése után ez az akadály megszűnt, de a püspöki vizitációk továbbra is elmaradtak, azokat ismét az esperesek végezték. A Dunamelléki Református Egyházkerületben a 19. században ismerték fel ennek hiányát, és először 1816-ban Báthori Gábor püspök járta végig személyesen az egyházközségeket, majd utána sok-sok évvel Szász Károly.

Szász vizitációja igen nagy eseménynek számított, a kötetben közölt beszámolók alapján komoly pompával járt. A dualizmus társadalmának megértéséhez ezek a

beszámolók érdekes adalékokat adnak. A kötet legnagyobb értéke viszont nem ez, hanem az, hogy közli azokat a krónikákat, egyháztörténeti feljegyzéseket, amelyeket 1885-ben az Alsóbaranya-Bácsi Református Egyházmegyében szolgált lelkipásztorok írtak meg. Ezek igen változatos színvonalon készültek, mégis ezek a munkák tekinthetők a bácskai, a szlavóniai és a szerémségi kálvinista gyülekezetek első történeti összefoglalásainak. Mivel viszonylag fiatal egyházközségekről van szó, a lelkészek élhettek a kulturális emlékezet kiaknázásával, mert a környezetükben élő idős emberek viszonylag hiteles adatokat mesélhettek el eklézsiájuk megalapításáról. Aprólékos filológiai munkával a krónikákban szereplő adatok jól elkülöníthetők, ezért ezek a források fontos alapjai lehetnek egy korszerű egyháztörténeti összefoglaló munka elkészítésének.

Nagy kár, hogy Besnyi Károly beleesett a Kelet-Közép-Európára jellemző hibás regionális gondolkodásba. Az utóbbi évti-

zedekben sokan olyan történeti munkákat készítettek, amelyek nem a valós történeti régiót, hanem az aktuális államalakulat határait vették figyelembe. Így születtek olyan művek, amelyek Románia ókori történetével, illetve a humanizmus és a reformáció jugoszláviai történetével foglalkoztak. Természetesen Besnyi nem követett el ilyen durva hibát, viszont a mai Szerbia határaihoz igazította könyvét, holott az egyházlátogatás egykor az egységes régiót, az Alsóbaranya-Bácsi Református Egyházmegye egészét érintette. A forrásközlés akkor lett volna teljes, ha az egykori egyházmegyét vette volna kiindulási alapul, nem pedig a jelenlegi határokat.

Mindent összevetve a Besnyi Károly által közreadott forrásközlés hiánypótló munka, egyháztagok, történészek és a múlt iránt érdeklődők számára egyaránt jól használható kötet.

Hegy Ádám